

MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZET ÉSZAKON

A világháború, a nyomában járó forradalmak, Magyarország földarabolása bele-szakítottak az egységes magyar kultúrfejlődésbe. A négyfelé tépeti egy-test-egy-lélek magyar szellemi élet erősen megsínylette ezt az új Mohácsot, de a fölmérhetetlen kár is haszonba ment egy ponton, hogy kényszerítette a nemzetet arra, amit az egészséges kultúrfejlődés érdekében régen meg kellett volna kezdeni: a szellemi élet decentralizációjára. Amíg a legnagyobb és úgyszólván egyetlen kultúrcentrum, Budapest volt minden magyar megmozdulásnak Mekkája, melyből fény áradt a vidékre, de viszont a vidék friss élet-eréből táplálkozott, gondolni sem lehetett arra, hogy a vidéki városokban önálló kultúr-gócponatok keletkezzenek. A békédiktátum, melynek következménye nemcsak a magyarság egyes részeinek új államjogi elhelyeződése volt, de majdnem hermetikus szellemi háttérrel is vezetett az egyes részek közi, az egy kultúrterület helyébe négy, sok tekintetben önálló magyar kultúrterületet hozott létre.

Az elszakított területek magyarsága talán belső sugallatból megérezte azt, hogy az anyatorzsról letépvé, egyedül a kultúrértékek biztosítják létét és jövőjét, alig eszmélt föl a megrázó katasztrófa szédületéből, hozzáfogott azok megszervezéséhez és fejlesztéséhez. A központi, fénytadó égitest érdekszférájától eltávolítva, mindegyik rész külön-külön magagyekszik fényttermelni, a bolygócsillagok szerepét új napok szerepével cseréli föl.

Hallatlan nehézségekkel kell megküzdnie az új helyzetben a magyarságnak a talajtalanossággal, a bizalmatlansággal a saját véreink körében, az új uralom minden magyar megmozdulásra reagáló, súlyosan ránehezedő, elfojtó szándékával, szegénységgel, fásultsággal, árván, még talán a hitéből is kifosztva mindent újra kellett kezdenünk, de — „sub pondere crescit palma”, az új életvitelások megfogantak, már virágnak, már gyümölcsöt is hajtának.

A legnagyobb arányú ez a szellemi egy-ség szempontjából csak decentralizált fejlő-

dés az irodalom terén, amely ma már fejletten, sok tekintetben egyéntlen állhatja a legszigorúbb kritikát is s kívívta már magának Budapestnek is az elismerését.

A képzőművészet terén Budapest egyeduralma nem volt annyira kifejezett a multiban sem, mint az irodalom terén, a vidéki képzőművészeti fészkek (Nagybánya, Szolnok, Kecskemét stb.) nemzetközi viszonylatban is vele egyforma értéket képviseltek, de meg a képzőművészeti termelés nem függ annyira az üzleti vállalkozástól, mint a könyvkiadás s úgy hiszem, a gazdasági centralizáció volt a legnagyobb akadálya a vidéki irodalom önálló lábrakapásának. Így azután a képzőművészeti élet decentralizálása nem lévén olyan égetően szükséges, nem is volt olyan gyors lendülettel neklinduló, de részben az ittaradottak, részben a nyomukban fel-törekvő fiatalok egészséges fejlődés képét mutatják máris. Határozott értékekkel és jelentős eredményekkel számolhatunk be Trianon óta az elszakított területek magyar képzőművészetére hozott is.

Az önálló kultúrfejlődésnek talán leg-nehezebbek a föltételei a ma Szlovenszko-nak nevezett Földvidéken. A Csehországhoz csatolt magyarság nem él kompakt tömegben, de a több mint ezer kilométeres déli határszélen keskenyebb-szélesebb sávban. Az egyes magyar nyelvterületek és kulturális központok annyira el vannak szigetelve egymástól, hogy intenzív érintkezésük teljesen lehetetlen. Ez a földrajzi széttagoltság erősen hátráltatja az egységes, mondjuk „szlovenszkói magyar” szellem kifejlődését, ami pl. Erdélyben a magyarság elhelyeződése és közös történelmi multja következtében ab ovo adva volt. Enélkül pedig a kultúrfejlődés nem lehet oly gyors ütemű és egyéniséget kifejező, mint amilyenre szükség lenne. Minden kultúrközpontúgyszólván önmagában zárt sejtéletet él, amelyről a másoknak tudomása is alig van, nem hogy közös, egyöntetű munkára tudnának összehangolódni. Más és más rendszerek, eljárás-módok, más gondolatvilág, a pártolásoknak

ahány, annyi féle metódusa alakult ki, melyeknek egy nevezőre hozása szinte lehetetlen. Hozzájárul különösen a képzőművészet szempontjából — az egyik legfontosabb tényezőnek, a „mecénás“-nak a hiánya, — akár individuális, akár kollektív szempontból vegyük is e fogalmat, mert a magyar intelligencia hihetetlen gazdasági leromlása miatt egyes személyek vásárlóképessége minimális, az állam vagy más közilleték a magyar művészet tekintetében számba sem jöhetnek.

És az ezernyi nehézség között a felvidéki képzőművészet mégis életnek indult. Nem annyira művésziskolákról, szervezett képzőművészeti éveiről beszélhetünk, mint inkább egyes és egyedülálló tehetségekről, akik itt élnek, itt dolgoznak a szerényebb vagy tágabb körben terjesztenek fényt maguk körül, de ebből a sok kicsi fényből, mely az élet sötétjében ma még csak alig pislóg, lassan mégis összetevődik az egész felvidéki magyar sors művészetben való megvilágosodása. A művészek némelyike műértő környezetben, másika egészen magára hagyva, sokszor a legáldozatosabb szegénységben munkálkodik, egyedül a Felvidék szépet sugárzó természeti adottságából s a törhetetlen művésziből merítve erőt.

Nincs egységes, központi művésztelepünk, nekünk nincs Nagybányánk (az idecsatolt Técső lelkét veszítette Hollósy mester nélkül), de valahány kultúrcentrum, vagy esetleg nem is az, annyi új fészke van a képzőművészetnek. Pozsonyban (a Pozsonyi Képzőművészeti Egyesületbe tömörülve) Lerchner Gusztáv, Schubert Gyula, Murmann József, Riegele Alajos, Weyde Gizella stb.; Komáromban (a Jókai Egyesület képzőművészeti osztálya körében) Hermos Károly, a két Basillides, Barna és Sándor, Nagy Márton; Érsekújvárt Thain János; Léván Hetzer Géza; Körmöcbányán Hermély Viktor, Angyal Géza; Losoncon Gerő Gusztáv, Csah Lajos, Jurkovicz Ferenc; Besztercebányán (a Szlovenszkói Általános Képzőművészeti Egyesület) Flache Gyula, Schüle Gusztáv, Skuteczky Rolla; Selmecbányán Gwerck Ödön; Rimaszombatban Makovics Jenő; Rozsnyón Tichy Kálmán; Kassán (a Kazinczy-Társaság Képzőművészeti Szakosztálya) Halász-Hradil Elemér,

Csordák Lajos, Kieselbach Géza, Krón Jenő; Eperjesen Jordán Miklós, Rákosi Jenő, Kurt Miksa; Nagymihályban Mousson Tivadar; Lőcsén Kőszeghy Winkler Elemér; Újváron Ijjász Gyula és a többi; hogy ne is említsem a Felvidéken élő piktorok nesztorát és büszkeségét, a Tátraszéplakon remetészkedő Boruth Andort, mind ugyanabból az ősforrásból, a természet örök szépségéből merítenek, melyből a szintén Felvidékről elszármazó Szinyei-Merse, Beniczur, Mednyánszky, Skuteczky Döme vagy Éder Gyula táplálkozik közvetve vagy közvetlenül.

A Felvidék művészi tradícióját, gyökeres múltját, amint a felsorolásból is látható, nem veszték ki a sivár jelenben sem. Érdekes és értékes egyéniségek nagy erővel viszik előbbre a fejlődés láncát, — kifejező erő, belső hit, lelkesedés, meggyőződés a jellegző vonásai ennek az új sarjadásnak. A politikai forradalmisággal körülbelül egyidőre eső művészeti forradalom sem suhint el nyomtalanul a mi művészi életünk fölött. Természetes, hogy egyes szélsőségek irányok nem juthattak oly kifejezetten érvényre, mint ott, ahol a mipáriolók nagyobb tömege létalapot ad ezek alá, de a forradalmi irányok leszűrő eredményei, melyek ha a tévedések tanulságaival is, föltétlenül előbbre viszik a művészetet, itt is termékenyítőleg hatottak. A felvidéki művészet távolról sem mondható konzervatívnak és éppen ebben van a fejlődőképességnek, a jövőkeresésnek biztos jele.

A szétszórtan élő tehetségek s ezzel az egész országrész képzőművészetének országos megszervezése mindaddig nem sikerült. Ennek oka önként következik az előbb jellemzett földrajzi helyzetből. Kísérletek történtek ebben az irányban, de csak a részlet megoldásokig jutottunk el.

A négy képzőművészeti, illetve képzőművészettel is foglalkozó kultúregyesület a maga hatás- és érdekkörében dicséretes munkát fejt ki. A magát általánosnak nevező besztercebányai „Szlovenszkói Képzőművészeti Egyesület” (Jednota Výtvarných Umelcov na Slovensku) nem áll kizárólag magyar alapon, de mégis magyarnak mondható, mert működő tagjai és pártoló testülete a legnagyobb számban magyarokból tevődik össze, a szlovák művészet, illetve Prága felé való orientálódása nem sikerült. Prágai

SCHIBERT GYULA: GYERMEKÉPEK. 1926. Olajfestmény
Magánbirtokos, Pozsony

LERCHNER GUSZTÁV: S. DR. ARCHÉPUS. 1928. Olajfestmény
Magánbirtokos, Pozsony

WIMMER-SZÓNYI-RIEGELE: A HŐSÖK EMLÉKE. 1925

A hegyi sírban, Pozsony

RIEGELE ALAJOS: A MÓCZIK-SIREMLÉK

Szt. András temető Pozsonyban

ANGYAL GÉZA: KÖRMÖCI TÁJ

MŰRMANN JÓZSEF: A BÁRKA. 1927. Farelief
New-York

BASILIDES SÁNDOR: P. BASILIDES MÁRIÁNAK,
A M. KIR. OPERAHÁZ MŰVÉSZNŐJÉNEK ARCKÉPE

ANGYAL GÉZA: BÁNYÁSZOK

GWERC ÖDÖN: VÍZHŐZÓ NŐ. 1925

GWERC ÖDÖN: ŐNARCKÉP. 1925

KŐVÁRI SZILÁRD (1882–1916): VÁROSRESZLET

KŐVÁRI SZILÁRD: FALIRÉSZLET

kollektív kiállítása nagy erkölcsi sikert hozott, azonban ennek adminisztrációja annyira megrendítette anyagi bázisát, hogy évek telnek még bele, míg ezt kiheveri s a művészeti élet föllendítésére csak gondolni is tudhat. Besztercebányán rendez házi jelentőségű kiállításokat, idegenben Losoncig jutott el tárlattal egy ízben.

A pozsonyi Képzőművészeti Egyesület 1885-ben alakult, mint helyi Egyesület, de Pozsonynak, mint a Felvidék legnagyobb városának van olyan nagy jelentősége, hogy mint ilyennek is missziója legyen. Állandóan érintkezésben élve a külfölddel, a legújabb művészeti irányok hatása legjobban érzik tagjainak stílusán. Évente rendez tagjainak részvételével kiállításokat s építőművész tagjainak (Wimmer Ferenc, Szőnyi András, Steiner Ernő és Ludwig Keresztély) ízlése, már amennyire a kormányjelölt rész jutott nekik Pozsony rohamos építészeti fellendülésében, az ősi város külső képére is jótékony befolyást gyakorol.

A Jókai Egyesület Szépművészeti Osztálya Komáromban talán a legagilisabb művészegyesület. Harmos Károly szervező invenciója (mely különben mint művészi fantázia alkotásaiban is megnyilvánul) valóban csodákat művel a Duna-menti aránylag kis városban és széles környékén. Állandó képző- és iparművészeti iskolát tart fenn, melyből nem egy izmos ígéret került ki. Állandó művásárjával és évente megismételt műtárlataival nemcsak a tagjainak biztosít kereseti lehetőséget, de fejleszti jótékonyan a város közönségének ízlését is. A művészet iránti való érdeklődést társadalmi téren is állandóan ébrentartja.

A Kazinczy-Társaság Képzőművészeti Szakosztályának sikerült eddig az egyetlen országos jellegű műtárlatot megrendeznie Kassán, 1924-ben, a Társaság 25 éves fennállási jubileuma alkalmából. Ezen Ungvártól Pozsonyig minden művészegyesület testül-

letleg és minden jelentősebb művész egyénileg részt vett s ez a seregszemle úgy a kiállítási anyag mennyiségét, mint minőségét tekintve fővárosi szintet repraesentált.

Sajnos, ez az első együttes megmozdulás nem hozta meg azt az eredményt, amiért tulajdonképpen megrendeztük, nem tudta összehangolni a külön érdekkörben élő egyesületeket és művészeket. Ez még a jövő feladata, mely az előzményekből következtetve igen-igen kemény dió lesz.

Kimondott kiállítási helyiség az egész országrészben úgyszólván egy van, a Kelet-szlovenszki (volt Felsőmagyarországi Rákóczi-) Múzeum két felülvilágított terme (a volt Bubits-képtár termei) s így kollektív kiállításokra csak ez nyújt lehetőséget, Kassa azonban más tekintetben alkalmatlan rá, a kiállítások a város magyar közönségének súlyos anyagi viszonyai miatt igen csekély eladási lehetőségeket nyújtanak. Talán ez az anyagiakban való eredménytelenség volt az oka jórésztben a 24-iki országos tárlat után az elhúgulásnak is Kassa irányában, ezért nem remélhetik a művészek országos központnak Kassát, mely város pedig, úgy központi helyzeténél, mint egyéb lehetőségeknél, művészettörténelmi tradíciójánál fogva is, egyenesen praedestinálva lenne erre.

Így él, tengődik a felvidéki magyar művészet. Igazán mély hit, a hivatás törhetetlen ereje, a művész mártíromságig menő önfeláldozása és nagyfokú magyar szívósság kell ahhoz, hogy ilyen szegényes körülmények közti kedvvel, lelkesedéssel dolgozzanak a művészeink nemcsak a mindennapi száraz kenyérért, de egy árván maradi, megtört, elnyomott néptöredék szellemi fellendüléséért is. Hogy mégis vagyunk, hogy ez a kicsinyes, megszorult élet is látható értékeket tudott a legnehezebb napokban produkálni, talán a legbiztatóbb jele az anyatörzsről leszakított magyar nemzet töredék élni akarásának és életterejének.